

งานวิจัยเรื่องพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะของผู้รับบริการ
ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 3

งานวิจัยเรื่องพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะของผู้รับบริการ ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 3

ชื่อภาษาไทย

พฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะของผู้รับบริการในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 3

ชื่อภาษาอังกฤษ

Antibiotics Use Behavior of Patients in Health Promotion Hospital, Regional Health Promotion Center 3.

ชื่อผู้ทำวิจัย

นางสาวสาววิ กลิ่นขจร ภ.บ.

บทนำ

ความปลอดภัยของผู้ป่วย (Patient safety) เป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญในระบบบริการสุขภาพทั้งหมด โดยได้มีการกำหนดกิจกรรมปฏิบัติด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าผู้ป่วยที่เข้ารับบริการจะได้รับความปลอดภัยในการเข้ารับบริการ และเรื่องยาเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งที่จะต้องปฏิบัติให้ได้มาตรฐานเพื่อให้ผู้รับบริการเกิดความปลอดภัยจากการใช้ยา ความคลาดเคลื่อนทางยาเป็นความเสี่ยงสำคัญที่มีผลต่อความปลอดภัยในการใช้ยา โดยถือเป็นประเด็นหลักที่โรงพยาบาลจะต้องให้ความสำคัญและสร้างระบบบริหารจัดการให้เกิดความปลอดภัยแก่ผู้มารับบริการ

มติการใช้ยาอย่างเหมาะสม (Rational Use) ถือเป็นตัวชี้วัด ของสถานการณ์ระบบยาปี พ.ศ. 2552 จากผลการสำรวจพบว่าการสั่งจ่ายยาปฏิชีวนะแก่ผู้ป่วยโดยไม่มีเหตุจำเป็นเพียงพออยู่ถึงร้อยละ 42 ทั้งนี้การใช้ยาไม่ถูกต้องอาจมีผลเสียต่อร่างกายเนื่องจากได้รับยาไม่ถูกต้องกับโรค หรือได้รับยาเพียงช่วยบรรเทาอาการ แต่ไม่ได้รับรักษาเหตุของโรคนั้นๆ หรือใช้ยาแต่ละครั้ง (ขนาด) มากหรือน้อยเกินควร หรือใช้ยามากครั้งหรือน้อยครั้งเกินไปในวันหนึ่งๆ หรือใช้ยานานวัน หรือน้อยวันกว่าที่ควรจะเป็น ใช้ยาไม่ถูกวิธี ไม่เหมาะสม เช่น ยาปฏิชีวนะต้องรับประทานติดต่อกันจนยาหมด ไม่หยุดยาเองเมื่ออาการดีขึ้นซึ่งส่งผลให้เกิดการดื้อยาได้ ในปัจจุบันพบว่าการใช้ยาปฏิชีวนะอย่างพร่ำเพรื่อไม่สมเหตุผล ก่อให้เกิดปัญหาดื้อยาขึ้นรุนแรงในประเทศไทย

ปัจจุบันอัตราการของเชื้อดื้อยาเกิดขึ้นสูงมากถึงร้อยละ 25-50 ผลร้ายที่ตามมาคือเกิดโรคติดเชื้อที่รักษายากมาก การใช้ยาปฏิชีวนะชนิดเดิมที่เคยใช้ได้ผลก็จะใช้ไม่ได้ผล

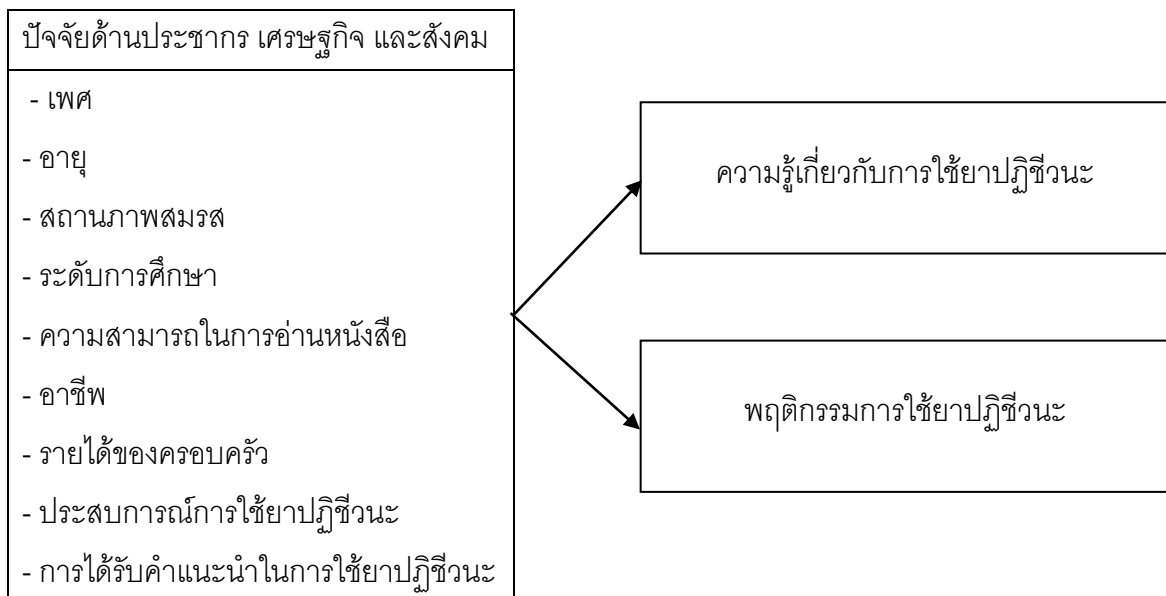
ผู้วิจัยต้องการศึกษาพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะของผู้รับบริการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 3 ตลอดจนปัญหา และความรู้ความเข้าใจในส่วนที่เกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะ เพื่อนำผลการศึกษามาใช้ในการวางแผนป้องกัน และแก้ไขปัญหาการใช้ยาปฏิชีวนะที่ไม่ถูกต้อง และเป็นแนวทางในการส่งเสริมการให้ความรู้ความเข้าใจ และแก้ไขพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะที่ไม่ถูกต้องต่อไป

วัตถุประสงค์งานวิจัย

เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะของผู้รับบริการในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 3

กรอบแนวคิด/ทฤษฎี

ในการศึกษาพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะของผู้รับบริการในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 3 จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม ความรู้เกี่ยวกับยาปฏิชีวนะ และพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะ โดยสามารถสร้างกรอบแนวคิดได้ ดังนี้

ปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ความสามารถในการอ่านหนังสือ อาชีพ รายได้ของครอบครัว ประสบการณ์การใช้ยาปฏิชีวนะ และการได้รับคำแนะนำในการใช้ยาปฏิชีวนะจากแพทย์ หรือเภสัชกร จะมีอิทธิพลต่อความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะของประชาชน

ปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ความสามารถในการอ่านหนังสือ อาชีพ รายได้ของครอบครัว ประสบการณ์การใช้ยาปฏิชีวนะ และการได้รับคำแนะนำในการใช้ยาปฏิชีวนะจากแพทย์ หรือเภสัชกร จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะของประชาชน

ระเบียบวิธีการวิจัย

1 ประเภท และขอบเขตงานวิจัย

การวิจัยเชิงบรรยาย/พรรณนา (Descriptive research) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะของผู้รับบริการในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 3

2 กลุ่มตัวอย่าง และขนาดตัวอย่าง

ผู้รับบริการในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 3 จำนวน 30 คน

3 พื้นที่การศึกษา

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 3

4 เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะ และพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะ

5 สถิติ และการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS ในการประมวลผล ซึ่งสถิติที่ใช้ทดสอบคือ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยได้แบ่งการนำเสนอข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคม
2. ความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะ

การศึกษา ความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงความรู้ความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้คะแนนเป็นตัวบอกระดับความรู้ ซึ่งคะแนนดังกล่าวมาจากผลรวมความรู้ในแต่ละข้อย่อย โดยถ้าตอบถูกได้ 1 คะแนน ตอบผิดได้ 0 คะแนน นำคะแนนรวมมาคำนวณเป็นค่าร้อยละ หลังจากนั้นแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มที่มีคะแนนความรู้น้อย = คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 70
2. กลุ่มที่มีคะแนนความรู้พอใช้ = คะแนนอยู่ในช่วงร้อยละ 70 – 89.99
3. กลุ่มที่มีคะแนนความรู้ดี = คะแนนอยู่ในช่วงร้อยละ 90 – 94.99
4. กลุ่มที่มีคะแนนความรู้ดีมาก = คะแนนตั้งแต่ร้อยละ 95 ขึ้นไป

3. พฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะ

การศึกษาพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะ ซึ่งใช้คะแนนเป็นเกณฑ์ในการจัดกลุ่มพฤติกรรม โดยแบ่งข้อคำถามเป็นพฤติกรรมเชิงบวกและเชิงลบ ถ้าข้อคำถามเป็นพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะเชิงบวก คิดคะแนนดังนี้

1. ปฏิบัติเป็นประจำ เท่ากับ 4 คะแนน
2. ปฏิบัติบ่อยครั้ง เท่ากับ 3 คะแนน
3. ปฏิบัติบางครั้ง เท่ากับ 2 คะแนน
4. ไม่เคยปฏิบัติ เท่ากับ 1 คะแนน

ข้อคำถามที่เป็นพฤติกรรมเชิงลบ การให้คะแนนจะเป็นตรงกันข้าม จากนั้นนำคะแนนที่ได้แต่ละข้อมารวมเป็นคะแนนรวมพฤติกรรม แล้วนำมาคำนวณเป็นค่าร้อยละ โดยแบ่งพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มที่มีพฤติกรรมที่ควรปรับปรุง = คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 70
2. กลุ่มที่มีพฤติกรรมพอใช้ = คะแนนอยู่ในช่วงร้อยละ 70 – 89.99
3. กลุ่มที่มีพฤติกรรมดี = คะแนนอยู่ในช่วงร้อยละ 90 – 94.99
4. กลุ่มที่มีพฤติกรรมดีมาก = คะแนนตั้งแต่ร้อยละ 95 ขึ้นไป

6 กระบวนการดำเนินงานวิจัย

ลำดับ	รายการ	แผนการดำเนินงาน											
		ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.
		53	53	53	54	54	54	54	54	54	54	54	54
1.	กำหนดหัวข้อวิจัย	→											
2.	ทบทวนวรรณกรรม/งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	→	→	→	→	→							
3.	จัดทำโครงร่างวิจัย			→	→								
4.	สร้างเครื่องมือ/แบบสอบถาม				→								
5.	สำรวจ/เก็บรวบรวมข้อมูล					→							
6.	สรุป/วิเคราะห์ประมวลผล						→						
7.	จัดทำรูปเล่ม							→	→	→			
8.	เผยแพร่ประชาสัมพันธ์										→	→	→

ระยะเวลาการดำเนินงาน

1 ตุลาคม 2553 – กันยายน 2554

ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย

- 1 สามารถวางแผนป้องกัน และแก้ไขปัญหาการใช้จ่ายปฏิชีวนะที่ไม่ถูกต้องได้
- 2 สามารถหาแนวทางในการส่งเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และแก้ไขพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะที่เหมาะสมได้

ผลการศึกษา

การศึกษานี้พบพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะของผู้รับบริการในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพศูนย์อนามัยที่ 3 ได้แบ่งการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคม
2. ความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะ
3. พฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะ

1. ปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคม

ในการศึกษาคั้งนี้กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนทั้งหมด 30 คน เป็นเพศหญิง และเพศชาย ใกล้เคียงกัน คิดเป็นร้อยละ 53.3 และ 46.7 ตามลำดับ โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดนับถือศาสนา พุทธ ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 80 อยู่ในช่วงอายุ 30-59 ปี โดยมีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 42.6 ปี เป็นผู้ที่ สมรสแล้วร้อยละ 76.7 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 43.3 และมีความสามารถอ่าน หนังสือได้คล่องร้อยละ 96.7 (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตาม เพศ ศาสนา อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และความสามารถในการอ่าน

ลักษณะทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	14	46.7
หญิง	16	53.3
รวม	30	100
ศาสนา		
พุทธ	30	100
รวม	30	100
อายุ (ปี)		
20 – 29	4	13.3
30 – 39	9	30.0
40 – 49	7	23.3
50 – 59	8	26.6
60 ปีขึ้นไป	2	6.7
รวม	30	100
อายุเฉลี่ย	42.63 ปี	
สถานภาพสมรส		
โสด	4	13.3
สมรส	23	76.7
หย่า/แยก	3	10.0
รวม	30	100

ลักษณะทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	13	43.3
มัธยมศึกษาตอนต้น/ปวช.	10	33.3
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวส.	1	3.3
ปริญญาตรี	5	16.7
อื่นๆ	1	3.3
รวม	30	100
ความสามารถในการอ่าน		
อ่านได้คล่อง	29	96.7
อ่านได้นิดหน่อย	1	3.3
รวม	30	100

กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่มีอาชีพรับราชการ คิดเป็นร้อยละ 23.30 ส่วนใหญ่ร้อยละ 63 มีรายได้ของครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 10,000 บาท โดยมีรายได้ของครอบครัวเฉลี่ยเดือนละ 20,350.37 บาท (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ร้อยละและจำนวนของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามอาชีพ และรายได้

ลักษณะทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพ		
ทำการเกษตร	1	3.3
รับราชการ	7	23.3
ค้าขาย	5	13.7
แม่บ้าน/งานบ้าน	5	16.7
รับจ้าง	6	20.0
อื่นๆ	6	20.0
รวม	30	100

ลักษณะทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
รายได้ของครอบครัว (ต่อเดือน)		
5,000 บาท หรือต่ำกว่า	2	7.4
5,001 – 10,000 บาท	8	29.6
มากกว่า 10,000 บาท	17	63
รวม	27*	100
รายได้ต่ำสุด 3,000 บาท		
รายได้สูงสุด 100,000 บาท		
รายได้เฉลี่ย 20,350.37 บาท		

* ไม่นับรวมผู้ที่ไม่ตอบแบบสอบถามหัวข้อรายได้เฉลี่ยของครอบครัว 3 ราย

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 70 ได้ใช้ยาปฏิชีวนะในรอบ 6 เดือนที่ผ่านมา โดยैया
 ดังกล่าวรักษาตนเองมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 80.9 โรคหรือสาเหตุที่ใช้ยาปฏิชีวนะดังกล่าว 3
 อันดับแรก ได้แก่ โรคคออักเสบ/ทอนซิลอักเสบ โรคเหงือกอักเสบ/ปวดฟัน และโรคท้องเสีย/
 ท้องร่วง โดยคิดเป็นร้อยละ 47.6, 23.8 และ 19.0 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ร้อยละและจำนวนของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามประสบการณ์การใช้ยาปฏิชีวนะ

ลักษณะทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
ประสบการณ์การใช้ยาปฏิชีวนะ		
เคยใช้ยาปฏิชีวนะในรอบ 6 เดือนที่ผ่านมา		
- เคย	21	70
- ไม่เคย	9	30
รวม	30	100
บุคคลที่ท่านใช้ยาดังกล่าวรักษา		
- ตนเอง	17	80.9
- บุตร	3	14.3
- อื่นๆ	1	4.8
รวม	21**	100

** ไม่นับรวมผู้ที่ไม่เคยใช้ยาปฏิชีวนะในรอบ 6 เดือนที่ผ่านมา

ลักษณะทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
โรค/สาเหตุที่เข้ายาปฏิชีวนะดังกล่าว		
- คออักเสบ/ทอนซิลอักเสบ	10	47.6
- เหงือกอักเสบ/ปวดฟัน	5	23.8
- สุนัขกัด/สัตว์กัด	1	4.8
- ท้องเสีย/ท้องร่วง	4	19.0
- แผลอักเสบ/ฝี/หนอง	2	9.5
- อื่นๆ***	4	19.0
รวม	21**	100

** ไม่นับรวมผู้ที่ไม่เคยเข้ายาปฏิชีวนะในรอบ 6 เดือนที่ผ่านมา

*** แก้วหวัด ลดความดัน ไข้ อาเจียน

จากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาพบว่า ในรอบ 6 เดือนที่ผ่านมา ไม่เคยได้รับคำแนะนำในการใช้ยาปฏิชีวนะจากแพทย์ หรือเภสัชกร เมื่อไปใช้บริการสุขภาพร้อยละ 56.7 ซึ่งใกล้เคียงกับกลุ่มที่เคยได้รับคำแนะนำร้อยละ 43.3 (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ร้อยละและจำนวนจำแนกตามการได้รับคำแนะนำในการใช้ยาปฏิชีวนะจากแพทย์ หรือเภสัชกร

ลักษณะทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
การได้รับคำแนะนำในการใช้ยาปฏิชีวนะ		
- ได้รับ	13	43.3
- ไม่ได้รับ	17	56.7
รวม	30	100

2. ความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะ

จากการศึกษา ความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 66.7 รองลงมาอยู่ในระดับพอใช้ร้อยละ 16.67 และระดับดีร้อยละ 13.3 มีเพียงร้อยละ 3.3 ที่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะในระดับดีมาก (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 ร้อยละและจำนวนจำแนกตามคะแนนความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะ

ความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะ	จำนวน	ร้อยละ
คะแนนความรู้ต่ำ	20	66.7
คะแนนความรู้พอใช้	5	16.7
คะแนนความรู้ดี	4	13.3
คะแนนความรู้ดีมาก	1	3.3
รวม	30	100

เมื่อพิจารณาความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะเป็นรายข้อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างประมาณ ร้อยละ 90 มีความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะในเรื่อง ความหมาย สรรพคุณในการรักษา การผสมยาสำหรับเด็กที่เป็นผงแห้ง/ระยะเวลาการเก็บรักษายาหลังผสม และอาการแพ้ยา/วิธีปฏิบัติเมื่อแพ้ยา กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 86.7 มีความรู้ที่ถูกต้องในเรื่องสาเหตุที่ทำให้เชื้อดื้อยา (ตารางที่ 6)

เรื่องเกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะที่กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง ตั้งแต่ ร้อยละ 50 ขึ้นไป ได้แก่ เรื่องโรคแทรกซ้อนที่เกิดจากการใช้ยาปฏิชีวนะโดยไม่จำเป็น วิธีรับประทานยาปฏิชีวนะ และการควั่นผลัด/วันหมดอายุของยา (ตารางที่ 6)

กลุ่มตัวอย่างถึงร้อยละ 40 มีความรู้ไม่ถูกต้องในเรื่องระยะเวลาในการรับประทานยา ปฏิชีวนะ และสถานที่ที่เหมาะสมในการเก็บยาน้ำเด็กที่เป็นผงแห้งหลังผสม

ตารางที่ 6 ร้อยละและจำนวนของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะ

ความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะ	ถูกต้อง		ไม่ถูกต้อง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. ยาปฏิชีวนะ หรือยาฆ่าเชื้อแก้อักเสบ ใช้รักษาโรคติดเชื้อ เช่น แผล อักเสบเป็นหนอง ทอนซิลอักเสบ กามโรค	27	90	3	10
2. ยาปฏิชีวนะ หรือยาฆ่าเชื้อแก้อักเสบ สามารถลดไข้ แก้ปวดเมื่อยได้	27	90	3	10
3. ยาปฏิชีวนะต้องรับประทานอย่างน้อย 2 วันจึงจะเพียงพอในการรักษา โรคคออักเสบที่เกิดจากการติดเชื้อแบคทีเรีย	18	60	12	40
4. สาเหตุสำคัญที่ทำให้เชื้อโรคดื้อยา เนื่องจากการใช้ยาปฏิชีวนะไม่ ต่อเนื่อง และขนาดยาดำกว่าขนาดการรักษา	26	86.7	4	13.3

ความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะ	ถูกต้อง		ไม่ถูกต้อง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
5. การใช้ยาปฏิชีวนะโดยไม่จำเป็น อาจทำให้มีการติดเชื้อแทรกซ้อนได้ เช่น เกิดเชื้อราที่ปาก และลิ้น	15	50	15	50
6. ยาปฏิชีวนะที่แพทย์สั่งให้กิน “ก่อนอาหาร” ต้องกินก่อนอาหารทันที เพื่อเพิ่มการดูดซึมยาในกระเพาะอาหาร	8	26.7	22	73.3
7. Exp. 10/10/2554 บนฉลากยา หมายถึง ผลิตรวันที่ 10 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2554	13	43.3	17	56.7
8. ยาฆ่าเชื้อที่ผสมน้ำแล้วควรเก็บไว้ในตู้เย็นช่องแช่แข็ง เพื่อให้ยามีประสิทธิภาพการรักษาได้ยาวนาน	18	60	12	40
9. การผสมยาปฏิชีวนะสำหรับเด็กที่เป็นผงแห้ง ควรใช้น้ำต้มสุกที่เย็นแล้วผสมจนถึงระดับที่กำหนด หลังผสมน้ำแล้วเก็บในตู้เย็นช่องธรรมดาได้นาน 14 วัน	27	90	3	10
10. อาการแพ้ยาปฏิชีวนะที่พบบ่อย ได้แก่ มีผื่นคันบริเวณผิวหนัง หน้าบวม ปากบวม หากมีอาการดังกล่าวควรหยุดยา และพบแพทย์ทันที	28	93.3	2	6.7

3. พฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะ

จากการศึกษาพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะระดับพอใช้ โดยคิดเป็นร้อยละ 63.3 กลุ่มที่มีพฤติกรรมที่ควรปรับปรุงและพฤติกรรมดีมีจำนวนใกล้เคียงกัน โดยคิดเป็นร้อยละ 13.3 และ 16.7 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มที่มีพฤติกรรมดีมากมีเพียงร้อยละ 6.7 เท่านั้น (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 ร้อยละและจำนวนจำแนกตามพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะ

พฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะ	จำนวน	ร้อยละ
พฤติกรรมที่ควรปรับปรุง	4	13.3
พฤติกรรมพอใช้	19	63.3
พฤติกรรมดี	5	16.7
พฤติกรรมดีมาก	2	6.7
รวม	30	100

เมื่อพิจารณาพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะเป็นรายข้อพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมในระดับดี-ดีมาก (คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมตั้งแต่ร้อยละ 90) ในข้อ 2, 9 และ 10 (ตารางที่ 8) ซึ่งเป็นด้านการสั่งใช้ยา

พฤติกรรมที่ควรปรับปรุง (คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมน้อยกว่าร้อยละ 70) ในข้อ 4 และ 5 (ตารางที่ 8) ซึ่งเป็นพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะโดยไม่จำเป็น ในโรคไข้หวัด และโรคท้องเสีย

พฤติกรรมที่อยู่ในระดับพอใช้ (คะแนนอยู่ในช่วงร้อยละ 70 – 89.99) ในข้อ 1, 3, 6, 7 และ 8 (ตารางที่ 8) โดยเป็นพฤติกรรมด้านการรับประทานยาสม่ำเสมอ ระยะเวลาครบตามกำหนด การใช้ยาในโรคอาหารเป็นพิษ แผลเลือดออก และเรื่องยาหมดอายุ

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะ

พฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะ	คะแนนพฤติกรรม		
	ค่าเฉลี่ย	ร้อยละ	SD
1. เมื่อได้รับยาปฏิชีวนะ ท่านได้รับประทานยาสม่ำเสมอ และครบกำหนดตามที่หมอสั่ง เพื่อป้องกันเชื้อดื้อยา	3.07	76.8	1.17
2. ท่านนำยาปฏิชีวนะของญาติ หรือคนรู้จักที่มีอาการคล้ายกันมารับประทาน	3.77	94.3	0.43
3. เมื่อซื้อยาปฏิชีวนะมารับประทานเอง ท่านใช้ยาเพียง 1-2 วัน เมื่ออาการดีขึ้นแล้วก็หยุดยา	3.27	81.8	0.64
4. เมื่อท่านเป็นหวัด มีไข้ ไอ น้ำมูกใส ท่านเริ่มรับประทานยาปฏิชีวนะทันที เพื่อให้อาการดังกล่าวหายเร็วขึ้น	2.70	67.5	0.95
5. เมื่อเป็นโรคท้องร่วง ถ่ายเหลวไม่เกิน 3 ครั้งต่อวัน ท่านดื่มน้ำเกลือแร่ และกินอาหารอ่อนๆ โดยไม่ได้ใช้ยาปฏิชีวนะ	2.57	64.3	1.04
6. ท่านรับประทานยาปฏิชีวนะเมื่อมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน ปวดท้องเนื่องจากอาหารเป็นพิษ	3.53	88.3	0.63
7. เมื่อเป็นแผลเลือดออก ท่านรับประทานยาปฏิชีวนะทุกครั้ง เพื่อป้องกันการติดเชื้อ	3.57	89.3	0.57

พฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะ	คะแนนพฤติกรรม		
	ค่าเฉลี่ย	ร้อยละ	SD
8. ท่านสังเกตวันหมดอายุบนแผงยาทุกครั้งก่อนรับประทาน และไม่นำยาที่แบ่งบรรจุเกิน 1 ปี มารับประทาน	2.87	71.8	1.25
9. เมื่อหมดสิ่งยาปฏิชีวนะให้รับประทาน หลังได้ใช้ยา 1 วัน อาการไม่ดีขึ้น ท่านพยายามเปลี่ยนหมอเพื่อจะได้ยาใหม่ กลับมารับประทาน	3.60	90.0	0.56
10. ท่านพยายามขอให้หมอสั่งจ่ายยาปฏิชีวนะให้ แม้หมอจะแจ้งว่าโรคที่เป็นไม่จำเป็นต้องใช้	3.93	98.3	0.25

บทวิจารณ์

จากผลการศึกษาพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะของผู้รับบริการในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 3 สามารถนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการดำเนินการเพื่อป้องกันการใช้ยาปฏิชีวนะไม่ถูกต้องเหมาะสม ในด้านความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะต่ำ มีเพียงร้อยละ 3.3 เท่านั้นที่มีความรู้ระดับดีมาก ดังนั้น ควรมีการให้ความรู้ในเรื่องโรคแทรกซ้อนที่เกิดจากการใช้ยาปฏิชีวนะโดยไม่จำเป็น วิธีรับประทานยาปฏิชีวนะ ระยะเวลาในการรับประทานยาปฏิชีวนะ การเก็บรักษายาน้ำเด็กที่เป็นผงแห้งหลังผสม และการดูวันผลิต/วันหมดอายุของยาปฏิชีวนะ

ในส่วนของพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะ หลายด้านที่ยังไม่ถูกต้องเหมาะสม ดังนั้นควรดำเนินการแก้ไขโดยให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุสมผล ในเรื่องต่างๆ ได้แก่ เรื่องการรับประทานยาปฏิชีวนะอย่างต่อเนื่อง และครบระยะเวลาตามกำหนดเพื่อป้องกันปัญหาการดื้อยา เรื่องยาหมดอายุ เพื่อจะได้มีประสิทธิภาพในการรักษาและไม่ก่อให้เกิดอันตรายหรืออาการไม่พึงประสงค์ต่อผู้ได้รับยา และเรื่องส่งเสริมการใช้ยาปฏิชีวนะอย่างถูกต้องเหมาะสมในโรคไข้หวัด โรคท้องเสีย โรคอาหารเป็นพิษ และแผลเลือดออก เพื่อให้ประชาชนมีความตระหนักถึงผลเสียของการใช้ยาปฏิชีวนะโดยไม่จำเป็น ซึ่งส่งผลให้สิ้นเปลืองงบประมาณ เสี่ยงต่อการแพ้ยา และที่สำคัญที่สุดคือทำให้เกิดการดื้อยา ซึ่งเป็นปัญหาของระบบสาธารณสุขระดับชาติ

จากการศึกษายังพบผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจถึงสาเหตุ/โรคที่ต้องใช้ยาปฏิชีวนะไม่ถูกต้อง โดยการใช้ยาปฏิชีวนะในการรักษาโรคหวัด ลดความดัน ไข้ และอาเจียน ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากไม่

เข้าใจความหมายของยาปฏิชีวนะ หรือใช้ยาปฏิชีวนะไม่ถูกต้อง ดังนั้นบุคลากรสาธารณสุขควรให้คำแนะนำ และใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายในการอธิบายแก่ผู้รับบริการ

ในการศึกษาครั้งต่อไปควรเพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างให้มากขึ้น และเพิ่มขอบเขตการศึกษา เพื่อให้ทราบถึงความรู้และพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะของประชาชนโดยทั่วไป

เอกสารอ้างอิง

บุปผา ศิริรัศมี. (2540). **พฤติกรรมสุขภาพในเรื่องการใช้อยาปฏิชีวนะของประชาชนในจังหวัดนครปฐม**. รายงานวิจัย, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

พิสนธิ์ จงตระกูล. (2552). **ฉลาดใช้อยาปฏิชีวนะ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. แผนงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพและคณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อูษาการพิมพ์.

วิรัตน์ ทองรอด. "การใช้อยาพอเพียง : ยาปฏิชีวนะ" **หมอชาวบ้าน**. 349(11) ; 5 พฤษภาคม 2551.

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กองพัฒนาศักยภาพผู้บริโภค. **อย. เผย ยาปฏิชีวนะเป็นยาอันตราย เพื่อความปลอดภัยอย่าซื้อมาใช้เอง**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://elib.fda.moph.go.th/elib/cgi-bin/opacexe.exe>. (วันที่ค้นข้อมูล : 10 มีนาคม 2554).